

Üresek már a cigányok kunyhói. Egy öreg varrógépen egy öreg cigányasszony fekszik, halántékából vékony csikban folyik a vér.

Ég a kunyhó, ropog a nád.

Ez egy népdal.

De itt nem népdal. Tragédia.

A falvak négereinek tragédiája.

Nincs már mit felgyujtani, nincs már mit összezúzni.

Elvonul a horda.

Pusztulás, Pusztulás.

És hiába futnak végig a falun cigányok és ordítanak tüzet, senki sem mozdul segítségére.

Alszik a falu.

Részeg a falu.

Hat nap alatt teremtette az Ur a világot és a hetedik nap elpihent.

Öreg cigány Tigris, Furesa, fehértüskés álla miatt kapta ezt a nevet. Pedig jobb név lett volna neki a Bárány név, mert szelid volt ő és senkit sem bántott. Megmenekült a parasztoktól. Bolyong a szántóföldeken. És fél. A levegő tele van fenyegető, ordító esemmel. Amott egy fa: ágai mint ütniakaró emberi karok nyulnak le feléje. A szél keresztülfúj a leveleken: emberek lépései ezek, őt üldözik. És fut Tigris. Mindig gyorsabban, Ver a szív. Öreg a szív. Ver a szív. Meg akar pattanni. Ver a szív. Öreg a szív. Gyenge a szív. Megáll a szív.

És elvágódik Tigris.

Karjai a sötétben mint kidőlt fának fekete gyökerei.

Egy halott cigány fekszik a földön.

És a bíró fia még mindig iszik.

Mert ravasz apának ravasz a fia. Mert ő nem ment a többivel, amikor azok elindultak a cigányok ellen.

ROOSEVELT MUNKAKÖDEXE

Irta: SANDOR PÁL (Budapest)

Az amerikai kapitalizmus válsága sokkal konkrétabban jelenik meg az emberek előtt mint az olaszé vagy a németé, ahol egyfelől a nyersanyag- és tőkehiányra, másfelől a vesztett háborúra és jövátéti fizetésekre való utalással a problémát mellékvágányokra terelhetik. Amerikában, a fejlett kapitalizmus, a tőkebőség, a természeti kincsek és győztes háborúk hazájában a kapitalista termelőrend juttatott válságba. Egyes „spekulánsok“ és ügyetlen vagy korrump államférfiak bünbakká avatása nem csalja meg a szemlélőt az ipar és mezőgazdaság általános válságát illetőleg. S e válságban a nagyipar problémája önként adódik: inflációval megpróbálni a befagyott termelést ismét megindítani, „valutadömpinggel“ versenyképessé tenni az amerikai árút a világpiacon. Ez a „National Industrial Recovery Act“ (NIRA) lényege: az a felfogás, hogy nem maga az infláció tényle okozta az eddigi ily irányú kísérletek megghiúsulását, hanem az, hogy az infláció csinálói nem számoltak az infláció kísérő körülményeivel. Rooseveltt és vezérkara a „brain trust“ feladata tehát elsősorban is e kísérő jelenségek hatásának kiküszöbölése, visszafordítása, hogy azután az infláció motorja az ipar számára teljes mértékben érvényesüljön. E kísérő jelenségek egy része kevésbé érdekel bennünket jelen összefüggésben. A mezőgazdaságban legalább annyi

előnyt, mint hátrányt jelent az infláció: a bekebelezett tartozások értéke csökken és ha az agrárróló tágul is, az ellensúlyozható lesz az „Agricultural Adjustment Act”-tal, amely törvény megadóztatja a fogyasztókat a mezőgazdaság javára és amelynek értelmében magas árakkal és prémiumokkal jutalmazza az állam a — kevesebbet termelőt. A bankárok ellenállása nem lényeges: ezek kinnlevő követeléseinek értékcsökkenése szintén egyrészt kiegyenlítődik a betétek értékcsökkenésében, másrészt ugyancsak állami úton kárpótlást kaphatnak a veszteségeikért. Az infláció legsúlyosabb problémája: a munkásmozgalom. Hiszen nemcsak a bankároknak és farmereknek juttatott „állami” segítségek, a fogyasztók megterhelése érintik a munkásságot, hanem a közvetlenül az árak emelkedésével és a reálbérek csökkenésével az egész inflációs gazdálkodást a munkásság fizeti meg. A „mérsékelt”, „ellenőrzött” infláció (amelyet Roosevelték hirdetnek), ha sallangjaitól megfosztjuk, nem is áll másból, mint a profitráta emeléséből a fentemlített módon a munkásság rovására. A munkásság természetesen ellenáll ezeknek a törekvéseknek, hiszen munkaereje regenerálásának fizikai lehetőségéről van szó, — s akár osztályöntudatos, akár társadalmilag fasizált, mint az amerikai munkásság zöme, kénytelen a munkásmozgalom spontán (géprombolás, bombavetés, direkt akció) vagy szervezett eszközeivel (sztrájk, felkelés) harcolni életlehetőségeiért. Az infláció eme hatásának eliminálása a Roosevelt-féle munkakódex célja. A munkakódex nem egységes, — minden egyes iparág külön alkotja meg kódexét, az illető iparág, azaz a munkáltatók, nem pedig a munkásság igényeinek és lehetőségeinek tekintetbevételével. (Burke!) A törvény első két pontja a munkaidő csökkentését és a bérek megtartását, illetve „egy bizonyos minimumig” való felemelését írja elő. A 4. pont mindezeket a „nagyiparral egyetértésben” akarja elérni. „Mégköveteli, hogy a nagyipar munkásaival egyetértésben állapodjék meg az iparuk törvénykönyvében” — írja André Maurois (VI. levél, Ujság 1933. nov. 26.). Csak regisztráljuk, hogy a munkabér-minimum megállapítás, illetve a bérek névleges felemelése — legmagasabban 10—15 százalékos emelés az árak 25—30 százalékos emelkedése mellett — tulajdonképpen leszállítás volt és hogy az egyes munkáltatói csoportok a légközlönfélébb eszközökkel igyekeznek máris kijátszani a kódexet (még a munkaidő bérkiegyenlítésnélküli csökkentését is): ezt éppúgy természetesen kell tartanunk, mint a munkások kezdődő mozgalmait az infláció hatásának ellensúlyozására, a pennsylvániai 100.000-es bányász, a newyorki 40.000-es ruhatisztítógyári, a pittsburgi és ohioi 20.000-es acélipari, stb. sztrájkokat, azt a tényt, hogy az Egyesült Államok Gyáripari Szövetségének kimutatása szerint 1933. első felében 339 sztrájk volt az amerikai iparban 2.4 millió munkanap veszteséggel, (Magyarország, 1933. október 28.), — mert hiszen a munkáltatóknak éppen az az érdekük az inflációval, hogy a munkabéreket leszállítsák, illetve, hogy általában a termelési költségeket csökkentésük s ezáltal a profitrátát növeljék. A kódex a megelőzésnek e módszerén kívül sokkal fontosabbat tartalmaz az említett 4. pontnál. Mert mit ér a megállapodás, ha nincs szankció, nincs az a munkásszervezet, amely garantálja, hogy a munkásság be is tartja a szervezete által kötött megállapodást. Ezért kell a munkásságnak „a kormány kívánságára” (Kenedi Sándor, az Est, 1933. szept. 6. Amerikai riport) szervezkednie, és mi sem természetesebb mint hogy az American Federation of Labour hű marad Gompers-i tradícióihoz és fenntartás nélkül engedelmeskedik e kívánságnak. „A szociálpoliti-

kai célkitűzések állították a Munkás Szövetséget az újjáépítés támogatói sorába" — mondja ki az október 8-án ülésezett newyorki kongresszus (Népszava 1933. okt. 13.) és az, hogy „hivatalosan elismerték a munkásszervezetek munkaszervezési jogát". Az AFL ezzel a csatlakozásával monopolizálja is a legális munkásmozgalmat (a múlt év 2 és félmillió taglétszáma ez év szeptemberében elérte az 5 milliót), szállítja a szükséges szankciót és megakadályozza a munkásság akcióit. Ezzel, a szervezkedés és kollektív szerződés ismert fasiszta hypertrófiáival a Roosevelt törvény még nem lépte túl sem a Carta del Lavoro, sem a hitleri 25. pont körét. De az új benne van már az alkalmazás gyakorlatában. Az amerikai tőkések között éppúgy vannak ellentétek, surlódások, versenybeli és felfogásbeli különbségek, mint a többi tőkés csoportok között. S ha a Carta del Lavoro egyes kapitalisták jogkörét megszorító intézkedései miatt a polgárság osztályöntudatra ébresztése dokumentumának neveztük el, úgy Roosevelt intézkedéseit kétszeresen annak kell neveznünk. A Carta még csak elmélet, Roosevelt azonban gyakorlatilag is hozzálát ehhez a polgári osztályöntudat teremtéséhez. Nem azzal, hogy Johnson tábornokot harcias szövegokra biztatja a kapitalisták ellen, akik nem akarják elfogadni a kódexet, hanem avval, hogy a munkásság szervezett és a kapitalisták újjáépítési programja megvalósításába befogott erejét használja fel arra, hogy ez a polgári osztályöntudat valóságos és cselekvő legyen. Ford nem Rooseveltt „nádpálcajától" ijedt meg, hanem attól, hogy detroiti sztrájkoló munkásai megrohanták a gyárépületeket, kifosztották az irodákat és az iratokat és levelezést máglyára rakva nyílt tengeren elégették (nov. 1-i újsághírek). Ugyanaznap „Ford értesítette a nemzeti autókereskedelmi kamarát, hogy elfogadja a munkakódexet és legrövidebb időn belül bevezeti a munkások kollektív szerződési jogát valamennyi üzemében". Hasonló jelenségeket tapasztalunk Newyorkban, Newyerseyben, Chicagóban (szept. 14.), ahol a munkások mozgalmait a AFL vezeti és a rendőrség, katonaság békén tűri: a sztrájk kitör, Rooseveltt utána elfogadtatja a vonakodó kapitalistákkal a kódexet, majd kiáltványt ad ki a munkások számára („személyesen interveniál") és a sztrájk megszűnik.

De ezzel az inflációs gazdálkodás csak negative van biztosítva. A kódex 3. pontja azonban kimondja, hogy „meg kell engedni az iparoknak egymás között való megállapodását", — a Rooseveltt diktátori hatalmát biztosító törvény 1. pontja pedig felhatalmazza, hogy „a köz érdekében teljes hatalommal irányíthassa és szabályozhassa az ipart és kereskedelmet". Ezzel a törvénnyel kapcsolatban hangzott el a Herald Tribune vészkiáltása az Egyesült Államok gazdaságának „szovjetizálásáról" és nevezték el az „agytröszt" munkáját „az intellektuális sztratoszféra akrobatikájának". Maga Roosevelt nem is esik titkot belőle, hogy valamiféle „tervgazdaságot" akar (L. Franklin D. Roosevelt: Looking forward) és az, hogy bizonyos körök a szovjet tervgazdaságával huznak párhuzamot, ez csak előnyére szolgál, hiszen a célja úgyis az, mint a fasizmusnak általában, hogy kapitalista ellenesnek látszó intézkedésekkel mentse a kapitalizmust. A Rooseveltt-féle tervgazdálkodás azonban legfeljebb csak a nevében az és a neve is pusztán politikai célokat szolgál, ugyanazt, mint a szakszervezetek „elismérése", a munkaidő „leszállítása" és a munkabér „felemelése", — az altatás, eltérítés a válság, munkanélküliség hatása alatt osztályöntudatosá válni kezdő munkásságban illúzió kelte, hogy az amerikanizmus semmivel sem rosszabb mint a szovjetizmus és Roosevelt „terve" felér a Pjatiletkával. De ha közelebről

szemügyre vesszük ezt a tervet, akkor igazat kell adnunk egyik polgári bírálójának (Csécséy Imre: Demokrácia, vámvédelem, tervgazdaság. Századunk 1933. 6—7. sz.), hogy „terv egyelőre még nincs, csupán a tervszerűség elve van meg.“ Viszont ily’ körülmények között teljesen céljártévesztett (ha ugyanis eltekintünk attól a bírálói mellékcéltől, hogy a fasizmust és bolsevizmust egy sikra helyezze és a liberális demokráta polgári állam mellett törjön lándzsát) felvetni a Roosevelt-i tervvel kapcsolatban a „kapitalista tervgazdaság“ problémáját. Azt, hogy a kapitalizmus anarchikus termelésében is van bizonyos „tervszerűség“ a monopolista stádiumban, már Engels 1891-ben megállapította: „Ha áttérnek a részvénytársaságokról a trösztökre, amelyek egész iparágakat irányítanak és monopolizálnak, itt már nemcsak a magántermelés szűnik meg, hanem a tervszerűtlenség is“ (Erfurti programkritika), — a tervszerűség azonban nem szünteti meg az anarchiát, hanem mint Jeszenszky Erik megjegyzi éppen ellenkezőleg: „amilyen mértékben növekedtek a kapitalizmus tervgazdasági elemei, amilyen mértékben előrehaladt a monopolizációs folyamat, olyan mértékben növekedett a kapitalizmus anarchiája is“ (Szabad gazdasági rendszer vagy tervgazdaság, Korunk, 1933. IX.) És éppen erről a folyamatról van szó a roosevelti programban. (A „tervszerű gazdálkodás“ és „tervgazdaság“ fogalmainak tisztázása itt messze vezetne; ez a probléma viszonylag nagy irodalma ellenére még megoldásra vár.) Az inflációra az amerikai fináncetőknek nemcsak azért van szüksége, hogy „begyujtsa a mótort“, az „irányított“ inflációnak látni akarja az útját, sőt a végét is. Nem is akar ugyanoda visszajutni, ahonnan elindult, természetesen egy „konjunktura“ profitjával gazdagabban, — hanem elérkezettnek látja az időt, helyesebben a válsága kényszeríti őt arra, hogy az eddigi kapitalista termelői automatizmust felváltassa a tudatos irányítással a gyorsított monopolizálódás, az erőteljes tőkekoncentráció felé. A bankzárlat után az 5000 banknak az eltűnése már magában véve is egy tekintélyes lépés a tőkekoncentráció útján. De ennél sokkal fontosabb a koncentráció és monopoltrösztösödés szempontjából az idézett törvény az iparoknak egyúttal megállapodását illetőleg. Nem más ez, mint az eddig csak formailag fennállott antitröszt törvény hatályonkívüli helyezése. Nem mintha ez a törvény valaha is akadályul szolgált volna a trösztösödésnek, hiszen éppen a kispolgárságnak és a reformista munkáságnak a törvény végrehajtásáért folytatott leghevesebb „küzdelméi“ idején nőttek nagyra a trösztök és kartellek — de a monopolistákéknak szüksége van a gyorsított koncentráció útján a valuta- és külkereskedelmi politika miatt az állam szankeiojára, más oldalról pedig az állammal való nyílt összefonódása révén módjában van teljes fegyverzettel a középiparok, a kívülállók, a „függetlenek“ ellen fordulni és azok megsemmisítésével a piacot teljesen birtokába venni. A kívülálló iparokra már eddig is esapást mért a válság (a National City Bank Bulletinjének márciusi száma összeállítást közöl, mely szerint 840 vállalat 16 milliárd dollár alaptőkével az 1932. évben 15 millió netto veszteséget mutat ki), a konjunkturában eszközölt befektetések a kapacitás ki nem használása révén veszendőbe mentek, a külföldi követelések befagytak és sok más körülmény is hozzájárult ahhoz, hogy — a legnagyobbakat, a fináncetőkét kivéve — elerőtlenedve és akkumulációképtelenül várják lassu felbomlásukat vagy a fináncetőke által való felszívódásukat. A fináncetőkének soha nem volt alkalmasabb, de viszont szükségesebb pillanata sem ahhoz, hogy tiszta helyzetet teremtsen a maga számára és birtokába vegye nyíltan és fenntartás nélkül,

az eddigi demokrata sallangoktól megtisztítva az államot. És hogy ez a tranzakció ne keltsen ellenállást, hogy e tranzakció alá tömegbázist teremtsen, a tételt egyszerűen megfordítja és ahelyett, hogy bepillantást engedne abba a fejlődésbe, amelynek során az állam most már közvetlenül a fináncióke végrehajtó szerve lesz, úgy tünteti fel, mintha az állam mint mindenki fölött álló szuverén hatalom venné birtokába a tőkét és „államkapitalizmust“, „tervgazdaságot“ csinálna. A monopolitőkének újabb térhódítása, a függetlenek konkurenciájának a megsemmisítése így a kispolgári és reformista munkástömegek tapsai, sőt aktív támogatása mellett megy végbe. Roosevelt munkakódexe evvel betöltötte hivatását: A kivülállók leverése után a monopolitőkének lehetősége nyílik rá, hogy a termelést „a szükséghez mérten“ redukálja és az árakat „racionálisan“ felemelje, — ezzel biztosítsa magának a válságban is a profitot és termelőeszközével előkészüljön „jobb időkre“, amelyek eljövetelében nemcsak maguk a trösztök, hanem a munkakódexek által fasizált kispolgári és munkástömegek is még mindig erősen hisznek.

LI-FU-SZUN GAZDA ÉS CSELÉDEI (V.)

Irta: REMENYIK ZSIGMOND (Budapest)

A nagy istálló udvarán összeesődült emberek kétségbeesetten tekintettek egymásra.

— Mindenki takarodhatik, — kiáltotta magából kikelve a gazda és fenyegetően szembenézett a tömeggel.

— Itt van a cédula, hogy mindenkit meg tetszett hívni kóstolóra, ami az istállóban minden délután tartatik, — kiáltotta egy gyerek és kis kezeiben magasan meglobogtatta a gazda ígézetes vörös céduláját.

— Mindenki mehet haza, — ismételte a gazda, — vége a kóstolgatásnak és az ingyen osztogatásnak. Egyetlen egy asszony se rendelte meg a tejet, mindenki csak azért jött, hogy telezabálja magát és engem a tönk szélére juttasson. Vége a kóstolgatásnak. Eriggyetek, mert rátok uszítom a kutyát, — ordította fenyegetően és megrázta rövid vastag karjait, — mindenki haza takarodhat, szedhetitek az irhátokat, kifelé az udvarból a köcsögökkel meg a vedrekkel. Inkább beleöntöm az egész fejést a csatornába, mars kifelé.

És valóban hátrafelé indult, hogy elszabadítsa a megkötözött kutyát. A gyerekek, öregemberek és én magam is kétségbeesetten húzódtunk a kapun át kifelé, voltak akik messzire oi is szaladtak, még vödrukét és lábasukat is messzire elhajigálták. A legbátrabbak is a kapun kívül maradtak és onnan bámultak be kétségbeesetten és könyörögve az udvarba a gazda felé.

A gazda újra visszatért a kannák mellé és onnan nézett farkaszemet a kapun túl várakozó tömeggel. Kezeivel néha megfenyegetett mindnyájunkat, és jelentőségteljesen hátra hátra füttyentett.

— Ostoba trükk, — mondotta ekkor mellettem Vei-Hu-szi, a szappanfőző és megtörölgette lelógó ingében hosszú orrát, — idecsődíteni az embereket mindenféle nyomorult reklámmal, azt tudja, és ha nem úgy ütnek ki számításai ahogy azt elképzelte, ránszabadítja a kutyát. Hogy marná meg a veszett kutya, — tette még hozzá a szappanfőző és akkorát tülkölt orrával akár egy elefánt.

— Mozogjatok, mozogjatok, — ordította felénk az udvar közepéről a gazda, de amint látta hogy a kapuból senki sem mozdul, sőt